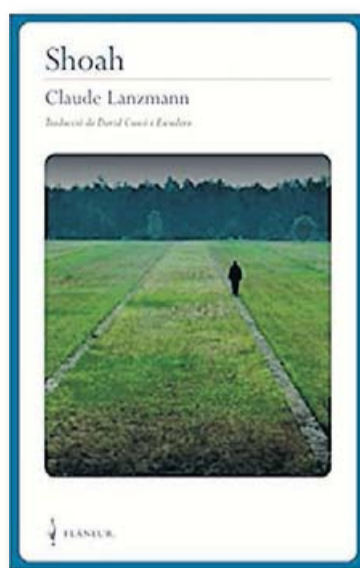

Crítica

Opinió

El llibre de la setmana

La dignitat de la memòria

SHOAH

Claude Lanzmann

Flâneur

Trad. David Cuscó

216 pàg. / 19,50 €

Estrenat en 1985, el documental *Shoah*, de Claude Lanzmann, és una de les obres mestres indiscutibles del cinema de no-ficció del segle XX. Com probablement sap el lector, s'ocupa de recollir tota mena de testimonis de la barbàrie nazi contra els jueus en la Segona Guerra Mundial. Ara l'editorial Flâneur ha tingut la feliç idea de transcriure el text del film i traduir-lo al català. És una llàstima que l'edició no compte, també, amb una bona introducció per contextualitzar i explicar el guió.

Recorde perfectament la primera vegada que vaig veure *Shoah* al complet. La passaven per televisió en horari de matinada, com per no molestar. Van ser deu hores inoblidables. Tot començava amb Simon Srebnick, el supervivent de Chelmno. El seu pare va morir al gueto de Lodz; la mare, gasejada al mateix Chelmno. Ell va sobreviure, amb tretze anys i mig, per la seua agilitat i per la seua bona veu. Als nazis els agradava sentir-lo cantar cançons poloneses mentre navegava pel Vístula més enllà de Chelmno, cap a les praderies on creixia l'alfals amb què alimentaven els conills del camp.

Veure Srebnick travessar de nou el Vístula o la bellíssima praderia polonesa no és res comparat amb el fet d'acompanyar-lo a contemplar el lloc on s'alçava el camp. I descobrir que, en el seu lloc, hi ha un immens buit. On hi havia d'haver un element de sentit, només hi ha el signe d'una gran absència. Després vindran les entrevistes amb els polonesos de Grabow, que ara viuen en les cases que van ser dels jueus. Interrogats llargament, minuciosament, revelaran a la fi la suspicàcia tradicional, l'antisemitisme tan característicament polonès. I Simon Srebnick ha de sentir les paraules nefandes de boca dels seus antics conciutadans –com aquell que recorda que els jueus foren culpables de la mort de Jesucrist–, a la porta de l'església on tancaven les víctimes abans de gasejar-les.

I un segon rostre per a l'inventari: el del granger polonès Czeslaw Borowi. L'home que travessava cada dia la via del tren que descarregava els jueus, el testimoni distant i privilegiat, la presència més o menys sensible que anava a treballar amb una constància cega i immemorial, observava l'activitat criminal dels nazis i només l'inquietava si hi havia cap risc que això li poguera passar a ell. Quan l'entrevistador li pregunta si temia també pels jueus, Borowi belluga un cos que ja no és esvelt, contrafa un gest fastiguejat –com suportant la gran recaça d'haver de contestar una pregunta així– i dona una resposta simple i exacta: “Si vostè es talla un dit, no em fa pas mal a mi”.

Tot *Shoah* és una galeria estupefacta de rostres, cadascun amb la seua història. I d'altres cançons que no aconseguen superposar-se a la de Simon Srebnick. No hi falten els testimonis dels botxins, com ara l'*unterscharführer* Franz Suchomel, a qui Lanzmann entrevista amb una enginyosa càmera oculta. Aquest antic SS, que sembla un honrat mestre d'escola jubilat, hi canta la cançó de Treblinka, la melodia que feien aprendre's als jueus el dia que desembarcaven al camp. “No en queda cap que la conega”, diu Suchomel, i mentre li tremola la barbata d'una estranya satisfacció sardònica nosaltres descobrim, amb horror, que ell mateix s'ha convertit, insospitadament, en la memòria dels assassins.

A cara descoberta, Franz Grossler –adjunt del doctor Auerswald, comissari del districte jueu de Varsòvia– assegura recordar millor les excursions per la muntanya que els “tristos” moments de la guerra. I també diu que al Comissariat feien el possible per a alimentar el gueto, com si els nazis hi hagueren actuat com una mena de Creu Roja desbordada per les circumstàncies...

La gran majoria –tots?– dels qui protagonitzen el documental ja no són entre nosaltres. Per això precisament té sentit una obra com aquesta. ☞

Això no cal dir-ho

JAVIER PÉREZ ANDÚJAR

Laurel i Hardy, criatures monoteistes

Sempre que penso en Paracels m'enrecordo de Laurel i Hardy, perquè l'analogia que aquest metge i alquimista va establir entre microcosmos i macrocosmos val per comprendre la cultura popular en tota la seva qualitat de microcosmos. Així, allò que una vegada es va anomenar cinema còmic (les pel·lícules mudes de Chaplin, Harold Lloyd, Buster Keaton...) es converteix en una recreació de la nostra cultura clàssica. Els clàssics són la nostra condició més pregona. Els portem a la sang. Tots som clàssics i, al llarg dels segles, no hi ha hagut ésser humà que no hagi passat per la vida sense veure's sotmès als dotze treballs d'Hèracles.

L'època d'aquell cinema còmic, el pas dels anys bojós al Crac del 29, va encarnar-se en dos dels seus representants més aclamats: Stan Laurel i Oliver Hardy. És cert que, d'entrada, representen el patró cultural amb el qual la literatura havia fet Don Quixot i Sanxo, Bouvard i Pécuchet o Holmes i Watson; i que, quan Oliver i Hardy deixen de fer pel·lícules, aquest patró continua present amb Vladimir i Estragó (a *Tot esperant Godot*), Astèrix i Obèlix, i malenconiosament amb Morse i Thursday (a la sèrie *Endeavour*).

També, però, al mateix cop, en el Prim i el Gras trobem els esdeveniments històrics dels seus dies. És l'any 1927 quan aquests còmics protagonitzen el primer curt junts. I, a les portes de la terrible crisi econòmica, veiem que tots dos representen el somni bíblic del faraó, ja que plegats ens fan pensar en l'època de vaques grasses i en l'època de vaques magres. La popularitat del cinema esclata en aquell moment, al mateix temps que sorgeix el surrealisme i que triomfa la psicoanàlisi. Amb el naixement de la cultura de masses somniar s'ha convertit en un acte col·lectiu. Avui torna a ser privat, s'ha aconseguit desproveir la massa d'una consciència col·lectiva.

La fascinació per Laurel i Hardy resideix en el seu caràcter bíblic. Són pur monoteisme com les taules de la Llei. En Chaplin, però, el classicisme és pagà, ve de l'*Odissea*. És l'Ulisses que torna vestit de pidolaire. També són herois tràgics Harold Lloyd i Buster Keaton com Àiax i Aquil·les. Del primer, Lloyd pren la seva acceleració. Keaton desconeix la por com Aquil·les, encara que tot hom pot percebre el seu taló. El que ha quedat de Fatty Arbuckle, en bona part pel llibre *Hollywood Babilonia*, de Kenneth Anger, ha estat el seu destí dionisiac. El meravellós còmic de Nadar i Julien Frey, *Fatty. El primer rey de Hollywood* (Astiberri, 2022), explica la seva història, amb l'amistosa presència de Buster Keaton. ☞

Fatty. El primer rey de Hollywood. ASTIBERRI